

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОРЛОВСЬКОЇ РИСИСТОЇ ПОРОДИ В УКРАЇНІ

С. Ю. КОСЕНКО, О. В. РОМАНЕНКО

Одеський державний аграрний університет

Вивчено сучасний стан орловської рисистої породи в Україні, проаналізовано результати експертної оцінки молодняку та іподромні звіти, розглянуті досягнення коней вітчизняної селекції за кордоном. З'ясовано, що найкращу роботоздатність коні орловської рисистої породи проявляють у віці 5-7 років. Також визначені основні чинники, які негативно впливають на розвиток і популяризацію орловських рисаків України.

Ключові слова: *іподром, коні, орловська рисиста порода, випробування, жвавність, рекорди, кінні заводи, призи.*

Історія орловської рисистої породи веде відлік з 1776 року. Саме ця порода відіграла найважливішу роль у розвитку російського та світового конярства, ставши на довгі роки еталоном рисистої породи, адже її універсальність була основним критерієм при створенні [1,5]. Поступаючись за показниками жвавості на біговій доріжці французьким та американським стандартбредним рисакам, орловці нині успішно демонструють свої досягнення у виїзді та драйвінгу, однак все ж основним з ключових напрямів в селекції породи є підвищення жвавісного потенціалу [4]. Збереження, розвиток та удосконалення орловського рисака є однією з найважливіших завдань вітчизняного кіннозаводства.

Матеріали та методика досліджень. Матеріалами досліджень слугувала база даних по конях орловської рисистої породи, дані первинного племінного обліку, результати експертної оцінки молодняку та іподромні звіти. Результати досліджень опрацьовано прийнятими у зоотехнії статистичними методами.

Результати досліджень. Розведенням орловської рисистої породи в Україні займаються сім суб'єктів племінної справи, з яких чотири є державними (кінні заводи), а три – приватними (племрепродуктори). Станом на 1.01. 2017 року поголів'я орловців у цих господарствах складало 567 голів, з яких 205 – племінні матки. З часів створення породи до початку 2017 року було виявлено близько 270 голів класу 2.05 та жвавіше, всі вони належать до 10 ліній: Піона, Пілота, Болтика, Отбоя, Пролива, Барчука, Воїна, Ветра, Успеха та Корешка [4].

Іподромні випробування орловських рисаків в усі часи були прерогативою Росії, а пізніше – СРСР. Саме на території колишніх його республік – РФ та України зосереджено племінне поголів'я породи. У вісімдесятих роках минулого сторіччя було виявлено три голови, які вперше в історії існування породи подолали двохвилинну межу жвавості на дистанцію 1600 м: алтайський Іппик (Персид-Іфігенія) - 1.59,7; пермські Мазок (Запас-Модниця) – 1.58,4 та Ковбой (Блокпост-Крутизна) – 1.57,2.

Провідними кінними заводами України на той час вважались Дібрівський та Запорізький. Саме у Дібрівському кінному заводі були створені лінії Воїна, Бубенчика та Ветра; тут народився лідер ХХ сторіччя серед жеребців-плідників заводських порід сірий Піон, рекорд якого на 3200 м (4 хв, 13,5 с) не побитий і досі. Піон, народжений у 1966 році від Откліка та Приданниці, дав 125 голів потомства класу 2.10, у т.ч. 24 – класу 2.05. Після закінчення бігової кар'єри став родоначальником власної лінії, яка отримала настільки широке розповсюдження, що призвела до значного скорочення різноманітності генофонду породи. Саме тому після розпаду СРСР кіннозаводчики почали робити активні спроби відродження зникаючих орловських ліній. Однією з них стала лінія Барчука, робота з якою постійно проводилась у Запорізькому кінному заводі. Саме у Запоріжжі народились такі видатні рисаки, як Уклон 2.04,1, Кулон 2.04,8, Куплет 2.03,1, Раунд 2.02,5. Слід відмітити той факт, що Куплет від Уклона і Кальки, проданий до Росії, став двічі рекордистом Венсенського іподрому, призером, переможцем, учасником 4-х традиційних, іменних, французьких призів та фестивалей орловського рисака. При 108 стартах на іподромах України, РФ та Франції одержав 48 перемог, а усього призових місць з 1-го по 5-е – 81. Вже у перших ставках Куплет дав рекордистів та коней класу 2.10, 2.05 і жвавніше, в т.ч. Всеросійських рекордистів Куплетистку, Коленкора, а також знамениту Кавичку, яку визнано найкращою представницею породи у 2015 році в Росії.

Ще одним видатним плідником, народженим в Україні та отримавшим широке застосування у РФ, став Імператор 2.02,6 (Приказ-Іва) Лозівського кінного заводу – учасник розіграшу 43 традиційних призів, в яких 34 рази став переможцем. Найжвавішими його потомками стали Всеросійська рекордистка Білизна, а також кращі представники породи 2016 року Фініст та Жанрист. Крім того, у минулому році жеребець Фініст від Фонтанки встановив рекорд Воронежського іподрому для орловських жеребців старшого віку, показавши жвавість 1.58,9, і тим самим поповнив кількість «безхвилинних» рисаків. Цікаво, що другим у тому ж призі залишився Імперфект Віз від Фінала та Ізбранниці, народжений у ПСП «Комишанське» Сумської області зі жвавістю 1.59,5, а третім – дібрівський Вратар від Афоризма і Ванди з жвавістю 2.00. Можна із впевненістю сказати, що це був перший «бенефіс» українських орловців, хай навіть і за кордоном, оскільки раніше ні один вихованець українських кінних господарств не долав «безхвилинний» показник. Не виключено, що досягнути подібних результатів можна було б і на бігових доріжках українських іподромів, однак як показує практика, саме тривалі випробування орловців, як достатньо пізньоспілих коней, можуть дати подібні результати. Адже «безхвилинні» показники були досягнуті всіма рекордистами у віці 6 та 7 років. На українських же іподромах після 4-річного віку поголів'я коней різко скорочується. Якщо у Києві останні роки ще можливо набрати 5-6 голів для участі у розіграші призу Піона для орловців старшого віку (завдяки участі у призі коней приватних коневласників), то на в Одесі вже декілька років цей приз не розігрується. Основне поголів'я рисаків Одеського іподрому складають коні державних кінних заводів, керівництво яких вважає нерентабельним утримання на іподромі коней старшого віку. В той же час зняті з випробувань коні продаються до Росії, де отримують можливість повністю розкрити

свій біговий потенціал. До речі, Імперфект Віз починав свою бігову кар'єру на Київському іподромі, Вратар – на Одеському. Підтвердженням доцільності тривалих випробувань орловців може слугувати аналіз середнього віку встановлення рекордної жвавості рисаками класу 2.05 у розрізі лінійної належності (табл. 1)

1. Вік встановлення орловськими рисаками класу 2.05 рекордної жвавості (за даними Б.М. Гопки, В.Є. Скоцика)

Лінія	Усього, гол	Вік встановлення рекорду, років
Піона	80	5,58±0,15
Пілота	49	5,64±0,21
Болтика	25	5,82±0,23
Отбоя	18	6,18±0,29
Пролива	16	5,38±0,26
Барчука	15	5,67±0,39
Воїна	9	5,78±0,43
Ветра	6	5,86±0,51
Успеха	5	6,60±0,92
Корешка	2	5,50±0,00

Серед абсолютних рекордистів орловської породи станом на 1.01.2017 року клички українських коней зустрічаються дуже рідко. Це комишанський Коріфей (Фінал-Кіпа) - 2.03,5 3-х років (2012 г), запорізька Бегущая (Уклон-Бльокляя) - 3.10,4 на 2400 м 4-х років (2007 г) та комишанська Золушка (Уклон-Забава) - 7.00 на 4800 м 4-х років (2009 г). Крім того, поголів'я орловців в Україні має тенденцію до скорочення. За даними Госплемреєстру, у 1996 році їх нараховувалось 1540, у 2009 – 844 та на 1.01.2017 – 567 голів.

Ще одним важливим фактором, який має безпосередній вплив на функціональну здатність іподрому, є наявність тоталізатору. Загальновизнаним є факт, що в усьому цивілізованому світі іподроми приносять значний прибуток у бюджет країни. Для порівняння, кількість іподромів у США становить 156, Канаді – 127, Італії – 25, Німеччині – 43, Франції – 234. Відрахування у державний бюджет від обороту тоталізатора становлять у середньому 10%. Так, наприклад, у Англії щорічно скачки відвідують близько 5 млн. людей, а розмір ставок досягає 6,5 млрд. фунтів. В Україні ж з 2009 року робота тоталізатора була зупинена, і на сьогодні його функціонування, як система підтримки всієї галузі конярства, заборонена. Саме це, як і відсутність призових коштів, є однією з найвагоміших причин, що обмежують повноцінне випробування рисаків старшого віку на іподромах.

Окремої уваги заслуговує проблема збереження типових для орловця та правильних зовнішніх форм, оскільки капітальний та крупний калібр є основною вимогою для плідників. На жаль, серед українських орловців останнім часом помітно знизилась оцінка екстер'єру, типу і породності. За результатами виводки орловського молодняка, який проходив випробування іподромах у 2016 році, середня оцінка

екстер'єру склала $6,9 \pm 0,5$ балів; кращими стали представники Дібрівського конезаводу (середня оцінка 7,6 балів).

Також слід відмітити, що в родовах багатьох рисаків, народжених у Лозівському кінному заводі у період «нульових», має місце заводське використання коней як невстановленого походження, так і різних верхових порід: чистокровної верхової, тракєненської та ін. (т. 34 ДКПК). Якщо звернутися до каталогу рисаків, що випробувались на іподромах України у 2007-2008 роках [2, 3], в педігрі лозівських коней можна знайти як різні варіанти прилиття чистокровної крові (Хотімськ, Ахінора), так і інбридинги на чистокровних предків. Раніше в практиці орловського кіннозаводства вже застосовувались прилиття крові як чистокровних верхових, так і стандартбредних коней, але це проводилось згідно існуючих єдиних і конкретних планів племінної роботи, які враховували специфіку кожної породи та відповідність плідників, що використовуються, вітчизняному племінному ядру. Сьогодні ж подібні експерименти в межах окремого господарства значно компрометують імідж всіх орловців українського походження та ставлять під сумнів їх досягнення за кордоном.

Метод чистопородного розведення та удосконалення в орловському кіннозаводстві дозволяє консолідувати цінні господарсько-корисні ознаки та дає можливість виявити генетично обумовлений рівень продуктивності коней, зберегти цінний генофонд породи. В той же час абсолютно очевидно, що галузь не зможе розвиватися без регулярного освіження крові, тобто систематичного використання зарубіжних плідників високого класу, які мають слугувати найважливішою запорукою у створенні власного селекційного матеріалу. Однак, не зважаючи на успішну реалізацію перспективних орловців у сусідню РФ, вітчизняні кінні господарства відчують постійний дефіцит фінансування з боку держави, який не дозволяє їм поновлювати відтворний склад імпортними жеребцями.

Таким чином, ситуацію, яка склалася в Україні відносно орловського рисистого кіннозаводства, скоріше можна назвати боротьбою за виживання, ніж сприятливою ситуацією для його розвитку. Тому, прагнучи до євроінтеграції, необхідно пам'ятати, що рівень розвитку конярства свідчить про рівень добробуту держави, і не дозволити знищити вітчизняного орловця – перлину рисистого кіннозаводства з багаторічною та легендарною історією.

Висновки

1. Початок роботи зі створення орловської рисистої породи датується 1776 роком. За цей час в породі виявлено близько 270 голів класу 2.05 і жвавіше.
2. У вісімдесяти роки минулого сторіччя в орловській породі було виявлено 3 голови жвавіше 2 хв на дистанцію 1600 м; у 2016 році також було виявлено 3 голови цієї рекордної жвавості, які мають українське походження.
3. Останнім часом в Україні спостерігається скорочення поголів'я орловських рисаків. Основними факторами, які сприяють цій негативній тенденції, є заборона роботи тоталізатору, відсутність призових коштів, дефіцит фінансування з боку держави та обмежене використання імпортного селекційного матеріалу.

Література

1. Гопка Б. М. Генеалогія орловських рисаків класу 2.05: Учебное пособие /Б. М.

Гопка, В. Е. Скоцик. – К.: ПАО «Випол», 2015. – 400 с.

2. Каталог коней рисистих порід, що пройшли випробування на іпподромах України у 2007 році. Том 1. Орловська рисиста порода. – К.: «Арістей», 2007. – 248 с.

3. Каталог коней рисистих порід, що пройшли випробування на іпподромах України у 2008 році. Орловська рисиста порода. – К.: Арістей, 2009. – 208 с.

4. Корнієнко О.О. Сучасний стан орловської рисистої породи України / О. О. Корнієнко, К. В. Гданська. - Науково-технічний бюлетень. – Харків: ІТ УААН, 2013. - № 111. – С. 110-115.

5. Рождественская Г. А. Орловский рысак / Г. А. Рождественская. – М.: АКВАРИУМ БУК, 2003. - 160 с.

С. Ю. Косенко, А. В. Романенко. Проблемы и перспективы орловской рысистой породы в Украине.

Изучено современное состояние орловской рысистой породы в Украине, проанализированы результаты экспертной оценки молодняка и ипподромные отчеты, разглянуты достижения лошадей отечественной селекции за рубежом. Выяснено, что лучшую работоспособность лошади орловской рысистой породы проявляют в возрасте 5-7 лет. Также определены основные факторы, негативно влияющие на развитие и популяризацию орловских рысаков в Украине.

Ключевые слова: ипподром, лошади, орловская рысистая порода, испытания, резвость, рекорды, конные заводы, призы.

S. Kosenko, O. Romanenko. Problems and prospects of Orlov Trotting breed in Ukraine

Modern state of Orlov trotting breed in Ukraine was studied, the results of expert assessment of young animals and reports were analyzed and an abroad achievement of domestic horses was reviewed. It was found that the best workability in horses of Orlov trotting breed was at the age of 5-7 years. In addition, main factors that affect negatively on the development and popularization of Orlov trotters in Ukraine were identified.

Keywords: hippodrome, Orlov Trotting breed, testing, agility, records, stud farms, prizes.